

általános folyamatba, hanem követelésekben, lefolyásukban, tömegekben egyedi vonásokat is fölmutatnak. De miért éppen itt és éppen így tört ki a vulkán? — kérdi a szerző.

A választ a török pusztította, belvizek uralta táj településviszonyai adják meg. Az egykori hódoltság más területeivel szemben a Tisza—Maros—Körösök vidékének sajátossága a múlt század 40-es éveiben másodszor is fölhullámszó telepítési mozgalom, amely a dualizmus korában egyre emelkedő tendenciát mutat, s tízévi átlagban 30—40%-os népszaporulatot eredményez — helyenként ennek csaknem tízszeresét (!) is.

A viharsarki telepes — földéhségben és elszántságban — az egykori amerikai farmerre emlékeztet. Van azonban egy döntő különbség: a viharsarki honfoglaló kincstári és magánlatifundiumok közé ékelődött. A felemás jobbágyfölszabadítás (1848), az ármentesítési kubikosmunkák befejezte (70-es évek) és a telepesföldek megváltását szabályozó törvény (1873) hatásában összefonódva a lap pangó életveszélyt nyíltá tette. Könnyű esztendőnyi ponlóssággal is számot vetni: a törvény szabta húsz év megváltási idő múltával a telepesek nyomora egyre mélyebb, elkeseredetése egyre nagyobb, elszántsága egyre halált megvetőbb lett. Ezek a tényezők — mutat rá a szerző — speciálisan is indokolják a viharsarki agrárszocialista mozgalmak 1891-es kirobbanását. A tanulmány második fele a mozgalom visszhangjait mutatja be a korabeli sajtóból vett részletekkel. Sajátos eszközeivel — a jelenleginél tágabb keretben — az uralkodó osztályok történelmi tudatát elemző nagyobb munka érdekes része lehetne.

A távolabbi összefüggések bemutatásában gazdag tanulmány azonban néhány nyitott kérdést is hagy. Bizonyára teljesebbé tette volna a munkát, ha a telepesélet rajza több — legalább jegyzet formájában közölt — helytörténeti adattal színesedik. Van ugyan kísérlet erre, de csak statisztikai táblázatok és néhány anekdotikus eset közlésének erejéig. Még szélesebb körű érdeklődést kelthetett volna a szerző, ha kimutatta volna azokat a szálakat, amelyek a viharsarki mozgalmakat minden különbözőség ellenére is szorosan kapcsolják az őket megelőző és főként az őket követő agrárszocialista hullámhoz (1897—98). És itt mindennek előtt a későbbi, e tájcn újból lángot vető, de már mindinkább a nemzetiségek körére szűkülő aratósztrájkokra gondolhatunk. (ITT. Békéscsaba, 1966.)

KOZMA TAMÁS

PÁHY FERENC—SCHNEIDER MIKLÓS:
PUSZTASZERTŐL — PUSZTASZERIG

DOKUMENTUMOK CSONGRÁD MEGYE
TÖRTÉNETÉBŐL

A 180 oldalra terjedő kötetben a szerzők 97, túlnyomórészt a Szentesi és kisebb számban a Szegedi Allami Levéltárból származó dokumentumot tesznek közzé. A mű célja: helytörténeti anyaggal támogatni az általános és középiskolai történelem tanulást, akár úgy, hogy a pedagógus használja fel a felkészüléshez, akár pedig maguk a tanulók. Kiválóan alkalmas a könyvecske a történelmi honismereti szakkörök foglalkozásainak kiegészítésére, de a szélesebb olvasóközönség számára is tanulságos és élvezetes olvasmány.

Ilyen kötetek összeállítása a területi levéltárak feladatkörébe tartozik, és a szentesi levéltárosok műve ebben a tekintetben a hetedik. Egy sorozat darabja tehát, minek eddigi kötetei nemzeti történelmünk elfogadott periódusainak megfelelően a középkortól a felszabadulás utánig közlik egy-egy megye és város legfontosabb dokumentumait.

A Csongrád megyei kötet egyik erőssége, de egyben kifogásolható pontja is az eddigiekkel szemben, hogy minden dokumentum előtt néhány mondatban közlik a szerzők a vonatkozó esemény jelentőségét az országcs történelemben. A szöveg végén pedig ugyancsak röviden az oklevélben között összefüggéseket, a személyek jelentőségét, az esemény következményeit magyarázzák meg. Pl. a „Kossuth beszámolója Csongrád megye lakosságának nagy lelkesedéséről” c. dokumentum előtt azt írják: „Kossuth bizalommal fordult az Alföld népéhez, amire a válasz bizalom és lelkesedés volt, Kossuth a Honvédelmi Bizottmány-nak tett jelentésében erről a nagy lelkesedésről számol be”. Úgy véljük, csak ott kell magyarázni, ahol arra igazán szükség van. Hiszen a címszó amúgy is kifejezte már, miről van szó. A bevezető szövegek sok helyen feleslegesek tehát, mert azt mondják el, amit ma már nem csak a diák, de az olvasóközönség is tud. A kötet szerkesztői számára mindennek előtt a dokumentumok helyes, arányos megválogatása jelentett komoly feladatot. 1848-ig nemigen akadt mit felfedezni, ennek az időszaknak iratanyagát már nagyrészt kiadták; így az 1867. utáni időszakra kellett elsősorban koncentrálni. A kiegyezés utánról számos új dokumentumot közöl is a kötet, főleg a munkásmozgalom köréből. A szentesiek válogatásából szemléletesen bontakoznak

ki az 1890-es évek agrárszocialista mozgalmait, a század eleji aratósztrájkok és az elnyomásukra tett intézkedések, a háborúellenes tüntetések. Hat dokumentumot adnak közre a Tanácsköztársaság időszakából, 27-et a Horty-korszakból és 8-at az új élet megindulásából. A kötet a pusztaszeri Pallavicini-birtokon a Néplap április 1-i számában közzétett lelkes hangú cikkkel zárul.

Ami a közlés határait illeti: úgy véljük, egy kissé a tanácsalakulás előtti Csongrád megye. A megyéhez került Makóról és a makói járásról több közlést vártunk volna.

A kötetet a *Muzeumi Füzetek* sorozatában igen szerény külsővel adták ki. A többi „levéltári olvasókönyv” tetszetősebb kiállítású.

OLTVAI FERENC

RÓZSA IMRE: MÉGIS TAVASZ

A hatvanöt éves Rózsa Imre nem tartozik a termékeny költők közé. Első verseskönyve még 1926-ban jelent meg Szegeден, s azóta csak most, több mint negyven év múltán jelentkezett újabb kötetel. Néhány versének datálása (*Kulisszák* 1935, — *Napimádó* 1936, — *Vissza a múltba* 1944) azt jelzi ugyan, hogy közben is írt egy-egy verset, ezek azonban meglehetősen erőtlenek. Mintha a költő is csak egy-egy futó hangulat, érzés megörökítésére szánta volna őket. A mélyebb lírai hangot, az élet, a világ dolgaira való frissebb reagálást a felszabadulás élménye hozta meg Rózsa Imre számára. S ezzel, úgy hiszem, már meg is határoztuk kötetete tematikáját, irányvonalát.

Kötetének jellemző darabja pl. a Hazatérés: pátosz és egyszerűség, keserű visszaemlékezés és bizakodó, őszinte lelkesedés együtt van ebben a versben. Puritán, cicomázatlan egyszerűséggel hatnak strófái, s ezt mondhatjuk *Az alvók ébrednek* c. darabról is. E versét ugyancsak pátoszos képpel kezdi, szilaj roham leírásával, amikor a lovasok kardja „cikázik, villog mint villám. Utánuk tankok, ágyúk dübörögnek”. — De milyen mélyre zuhan a képzlet és líraiság az ezt követő sorban: „És egyéb háborús kellék”. S a költő a további sorokban sem tud már a kezdeti hőfokig hevülni.

Ars poeticája is puritán, de ott él azért benne a határozottság, elszántság is (*Kötörő*).

A múlt keserősége, a jelen és a jövő izgalma, a hazaszeretet s a szocialista jövő ellenségeinek izzó gyűlölete feszül a versekben, bár mindez többnyire nem tud magával ragadó képekben feltörni. Talán éppen egyszerűségéből fakad, hogy rövid,

epigrammaszerű verseiben ez a belső feszültség jobban érvényesül. Ez az oka annak is, hogy nem a címadó ciklusra (*Mégis tavasz*) figyel föl az olvasó, hanem az *Emberként élni*, az *Arcok a múlt ködéből* vagy az *Évek helyett* címűekre, mert ezekben tömörebben, csattanós formában pattannak ki a hosszabb versekben inkább csak bátortalanul rejtett indulatok, érzelmek, s ezekben legtalálóbbak hasonlatai, metafórai is. (*Magvető Könyvkiadó* 1965.)

SERES JÓZSEF

KÖNYVEK A KÖNYVEKRŐL

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
IRODALMI BIBLIOGRÁFIAI KIADVÁNYAI

A bibliográfiák hasznosságát a szakemberek számára nem kell indokolnunk. Hasznos azonban a bibliográfia az irodalomban kevésbé tájékozott, vagy speciális kérdések iránt érdeklődő olvasók számára is. Az olvasók tájékozódásának megkönnyítésére kívántak segítséget adni a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársai az ajánló bibliográfiákkal.

A különböző témájú sorozatok az olvasók igényeit, felkészültségét is számba veszik. Erre első példának itt van az *Olvasni jó* c. gyűjtemény Vészi Éva szerkesztésében (1963), amely a szocialista brigádoknak kíván segítséget nyújtani a magyar és világirodalom, ezen kívül néhány tudományos ismeretterjesztő mű ajánlásával. Ez a sorozat a népkönyvtárosoknak is jó segítséget adna, hogy mit ajánljon az irodalommal ismerkedni akarók számára.

Nagyobb igényű az *Írói arcképvázlatok* címmel 1963-ban indult sorozat, amely 1–1 kötetben ad ismertetést a Világ- és magyar irodalom ismert alakjairól.

A kötetek bibliográfiai és életrajzi anyagát az írókról szóló tanulmányokból és a kortársak visszaemlékezéseiből vett szemelvények és érdekes képanyag teszük még gazdagabbá. Ilyenformán egy-egy szerzőről, munkásságáról olyan széles körű tájékoztatást nyújtanak, amely túlmegy az átlagolvasó igényein, s amit az irodalomtanárok, egyetemi hallgatók hasznos kézikönyveként is ajánlhatunk. Egyben jó alapot nyújt például az adott íróról rendezendő kisebb kiállításához is. Az eddig megjelent kötetek a következők: *Mihail Solohov* (Ecsedy Andorné és Gálliczky Éva összeállítása, 1963.), *Konsztantyin Fegyin* (Ecsedy Andorné és Gálliczky Éva, 1964.), *Nagy Lajos* (Vasvári István, 1964.), *Bertolt Brecht* (Mitru